

Nr 407.

Av herr **Westman**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 354, med förslag till ändrad lydelse av 49 §-regeringsformen och §§ 18 och 24 samt § 38 mom. 1 riksdagsordningen.

I anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 354 får jag härmed väcka följande motion om rätt för äkta makar att utöva rösträtt *genom fullmakt* vid val till riksdagens andra kammare.

Kungl. Maj:t föreslår i sagda proposition, att gift man eller kvinna skall äga rätt att genom andra maken, därest denne är röstberättigad, *avgiva valsedel* vid val till riksdagens andra kammare.

För att makar skola åtnjuta förmånen av rösträtt utan personlig inställelse är emellertid uppgjort ett synnerligen invecklat system, som måste i detalj följas. Efter att hava hos vederbörande avhämtat valsedel samt särskilda innerkuvert och ytterkuvert skall väljaren i enrum inlägga sin valsedel i innerkuvertet och tillsluta detta. Därefter skall väljaren å det särskilda ytterkuvertet i närvaro av två tillkallade vittnen egenhändigt teckna förklaring, att han frivilligt och i enrum inlagt sin valsedel i innerkuvertet och själv tillslutit detta. Härtill kommer att förklaringen skall tillika innehålla angivande av det valdistrikt väljaren vid tiden för valet tillhör och därjämte även hans hemvist inom valdistriktet. Men ej nog härmed; vittnena skola å ytterkuvertet intyga, dels att väljaren egenhändigt undertecknat ovannämnda förklaring samt att han omedelbart dessförinnan befunnit sig i enrum, dels ock angiva dagen och orten för intygets meddelande. Innerkuvertet skall i vittnenas närvaro inläggas i ytterkuvertet. Ytterkuvertet tillslutes och adresseras till valförrättaren i det valdistrikt väljaren vid tiden för valet tillhör.

Bihang till riksdagens protokoll 1919. 4 saml. 159 häft. (Nr 407—409.) 1

Efter allt detta får valkuvertet slutligen avlämnas av den av markarna, som är oförhindrad att infinna sig vid valtillfället.

Redan vid ett första ögonkast framträder, att det här föreslagna förfarandet är i hög grad invecklat och svårt att i alla dess utspekulerade detaljer riktigt tillämpa. Så vitt jag kan finna, visar den föreslagna lagtexten, att det ej ens för dess författare varit möjligt att fullt över-skåda förfarandet och meddela klara och tillfredsställande regler för detsamma. Det är sålunda anmärkningsvärt, att lagförslagets § 10 mom. 5 föreskriver, att innerkuvertet skall av väljaren i vittnens närvaro inläggas i ytterkuvertet, men att ytterkuvertets tillslutande sedan omtalas som en särskild handling, vilken icke anges behöva utföras i vittnens närvaro. Ytterkuvertet kan således utan att vara tillslutet överlämnas till den make, som skall avgiva valsedel. Denne beredes härigenom möjlighet att uttaga innerkuvertet och inlägga ett annat i dess ställe. Det förefaller, som om en väsentlig del av syftet med hela det komplicerade förfarandet skulle löpa risk att gå förlorat.

Givetvis kan den här påpekade onöjaktigheten avhjälpas genom en ändring av lagtexten, men kvarstår under alla omständigheter den anmärkningen, att själva förfarandet är alltför besvärligt och formalistiskt för att tillgodose det behov i det praktiska livet, som det avser att fylla. På landsbygden kommer det ofta att vara förenat med långa resor och besvär att anskaffa inner- och ytterkuvert och vittnen, som äro kompetenta att utföra de handlingar, som fordras av dem. Fullmaktsgivaren själv kommer också i kanske flertalet fall att vara ur stånd att leda hela förfarandet på ett sådant sätt, att han kan anse sig fullt säker, att hans röst icke kommer att kasseras på grund av att han uraktlåtit att iakttaga någon av de många formföreskrifter, som måste fullgöras.

I själva verket torde det för var och en, som känner det praktiska livet, vara tydligt, att det är orimligt av lagstiftaren att anmoda en enskild person att fullgöra en så invecklad procedur utan att ställa sakkunnig hjälp till hans förfogande. Redan nuvarande synnerligen enkla föreskrifter om fullmakt vid val och rättegångar föranleda mångfaldiga misstag och felaktigheter. Erfarenheten giver ju också vid handen att gällande regler för testamentens upprättande, vilka äro ojämförligt mindre invecklade än de föreslagna nya reglerna för avgivande av valsedel, framkalla ideliga missförstånd.

Vilka utsikter till kassering av valsedlar och överklagande av valförrättningar öppna icke sådana föreskrifter, som de i den kungl. propositionen föreslagna.

Undersöker man anledningen till att överhuvudtaget detta svår-tillämpade förfarande föreslagits, finner man av motiveringen, att den är att söka i omsorgen om att »den avgivna rösten skall vara ett uttryck för väljarens personliga önskan med avseende å valresultatet». Jag lämnar i detta sammanhang därhän, huruvida i fråga om väljare, som på grund av tjänst eller yrke är förhindrad att rösta själv, en sådan omsorg kan göra det föreslagna systemet befogat, men i fråga om äkta makar föreligga, såsom justitieministern i sitt yttrande flerstädes framhåller, särskilda och avvikande förhållanden, som måste beaktas. Han påpekar sålunda (s. 38), »att äkta makar på landet i regel, om också naturligtvis ingalunda undantagslöst, intaga liknande politisk ståndpunkt.» Hela förfarandet är alltså enligt justitieministerns egen mening, vad äkta makar angår, tillkommet med hänsyn till undantagsfall, för att i sådana bereda ena maken säkerhet, att hans röst avgives med annan valsedel än den andres.

Emellertid är systemet även för dessa undantagsfall av tvivelaktigt praktiskt värde. Det föreligger nämligen ingen *skyldighet* för den ena maken att framlämna den andras röst. Om alltså i ett undantagsfall politisk oenighet råder mellan makarna, är det tänkbart för att icke säga troligt, att den ena maken icke åtager sig att framföra en röstsedel, som motväger hans egen. Det kan också tänkas, att i politiskt upphetsade tider, den ena maken visserligen åtager sig uppdraget, men underlåter att fullgöra det. Överhuvudtaget kan det ifrågasättas, om det är principiellt riktigt, att man åt en person anförtror ett dylikt uppdrag, vars fullgörande han anser vara stridande mot sina politiska intressen och sin uppfattning av vad som är till gagn för det allmänna.

Det föreslagna systemet, enligt vilket den ena maken framlämnar den andres *röstsedel*, måste alltså av de skäl jag här anfört underkännas.

Sedan lång tid tillbaka är det emellertid allmänt erkänt, att det är nödvändigt att i samband med införandet av rösträtt för kvinna göra det möjligt för make att utöva sin rösträtt utan att personligen avgiva sin röst. I fråga om de skäl, som ligga till grund för denna ståndpunkt, ber jag få hänvisa till vad som anföres i den av en liberal justitieminister kontrasignerade propositionen nr 110 till 1912 års riksdag och som är avtryckt i föreliggande proposition, sid. 6—7.

Där anföres bland annat följande: »Särskilt skulle det i många fall möta den största svårighet för hustrun att vid samma tid som mannen avlägsna sig från hemmet och lämna vården av hushåll och

barn för att utöva sin valrätt. Den därmed förenade olägenheten skulle väl företrädesvis yppa sig på landsbygden och inom sådana stadsområden, där avståndet till platsen för valförrättningen kunde nödvärdiggöra särskild resa, men samma förhållande torde jämväl i övrigt om än i ringare grad kunna göra sig gällande och faktiskt hindra äkta makar att båda begagna sin rösträtt. Olägenheten i fråga syntes departementschefen vara så betydande och allmänt förekommande, att särskild åtgärd måste vidtagas för dess undanröjande».

I sagda proposition föreslås med anledning härav rätt för makar att, där båda äro röstberättigade, på grund av fullmakt utöva rösträtt för varandra. Samma förslag framfördes redan i motioner vid 1914 års senare riksdag av herrar Staaff, Kvarnzelius m. fl. och vid 1917 års riksdag av hrr Edén, Kvarnzelius m. fl.

De skäl, som i föreliggande proposition anföras till stöd för den ändrade ståndpunkten, att fullmakt ej bör få förekomma gifta makar emellan, äro icke övertygande. När justitieministern (s. 37) säger, att »under alla förhållanden bör det slutligen i princip anses stridande mot rösträttsutövandets natur även vad beträffar gift man eller kvinna, att icke väljaren själv bestämmer innehållet i sin röstsedel», måste framhållas, att denna princip icke strider mot användandet av fullmakt, då den ena maken givetvis icke meddelar fullmakt åt den andra utan att på grund av personlig kännedom väl veta, hurudant innehållet kommer att bli i den röstsedel, som avgives på grund av fullmakten. Skulle i undantagsfall makarna ha olika politiska åsikter, utfärdar nog den ene icke fullmakt för den andre. För övrigt må framhållas, att i den nyss omtalade propositionen vid 1912 års riksdag och i motionerna vid 1914 och 1917 års riksdagar en principiell synpunkt sådan som den framförda icke ansetts ha avgörande betydelse.

Med stöd av vad jag sålunda anført, tillåter jag mig föreslå, att sådana ändringar införas i föreliggande kungl. proposition, att rätt medgives röstberättigad make att på grund av fullmakt, utfärdad av andra maken, utöva dennes rösträtt vid val till riksdagens andra kammare.

I detta syfte hemställer jag,

att riksdagen måtte besluta

att i den i propositionen nr 354 föreslagna lydelsen av § 49 regeringsformen och § 18 riksdagsordningen orden »avgiva valsedel» utbytas mot orden »utöva rösträtt»,

samt att hos Kungl. Maj:t hemställa, att de såsom

bilagor till nämnda proposition fogade förslagen till »Lag om ändring i vissa delar av lagen om val till riksdagen den 26 maj 1909» och till »Lag om rätt för viss väljare att utan inställelse inför valförrättare avgiva valsedel vid val till riksdagens andra kammare» måtte omarbetas på det sätt, att bestämmelserna om rätt för make att genom andra maken avgiva valsedel utgå och ersättas med bestämmelsen, att rösträtt på grund av fullmakt må utövas av röstberättigad make för andra maken vid val till riksdagens andra kammare.

Stockholm den 7 april 1919.

K. A. Westman.

I motionens syfte instämma:

P. S. Hedlund.

Herman Andersson.

P. J. Edberg.

J. N. Svedberg.

Aug. Månsson.

Karl Andersson.
